

СПІЛКУЄМОСЯ НА РІВНИХ

Реагуючи на виклики сьогодення, передусім маємо вчити дітей налагоджувати дружні, партнерські стосунки, будувати взаємодію з дорослими й однолітками на засадах взаємоповаги, довіри, рівноправності. Саме це передбачає втілення основоположного принципу сучасної дошкільної освіти – **дитиноцентризму**.

Дитиноцентризм покликаний забезпечити інтереси й потреби дошкільника через організацію його діяльності, її спрямування та розвиток. Позбавлення дитини самостійної діяльності або її обмеження, відведення їй пасивної ролі як об'єкту впливу дорослих гальмує і загальний розвиток особистості, й розкриття природних здібностей.

Принцип дитиноцентризму також орієнтує педагогів на встановлення **суб'єкт-суб'єктних відносин** з вихованцями, взаємодію з ними як з рівними учасниками освітнього процесу, що передусім проявляється в організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят.

Спілкування в дитсадку: типові помилки педагога

Активна життєдіяльність дитини неможлива без спілкування з дорослими й однолітками. Однак замислимося: чи повною мірою ми використовуємо закладений у цій діяльності потенціал розвитку, чи є дитина в організованій педагогом комунікативно-мовленнєвій діяльності яскравою зірочкою, сяйво якої він дбайливо підтримує, а чи тільки його тьмяною тінню? Іншими словами, чи забезпечує вихователь активність дитини як суб'єкта спілкування, чи відповідає модель його комунікативно-мовленнєвої взаємодії з дітьми принципу дитиноцентризму?

У пошуках відповіді на це запитання маємо пам'ятати: джерелом виникнення й розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності є ставлення дорослого до дитини як до суб'єкта спілкування та взаємодії, результатом чого стає усвідомлення дитиною самої себе, виникнення в неї потреби у спілкуванні з дорослими й однолітками.

Водночас аналіз проблеми показав, що **не кожний вихователь прагне реалізувати психологічно рівноправне, партнерське мовленнєве спілкування з вихованцями**, оскільки це вимагає значних зусиль, здатності до педагогічної імпровізації. А ще дорослим часом бракує внутрішньої налаштованості на щире, зацікавлене спілкування. Виходить, що **вихователь більше прагне сказати, ніж почути, запропонувати, ніж**

прийняти, а отже, налаштований на зручну й усталену суб'єкт - об'єктну модель взаємодії за запланованим сценарієм. Налагодженість суб'єкт-об'єктних взаємин, не орієнтованість на ціннісне прийняття внутрішнього світу кожної дитини, а відтак брак емоційного, інтимно-особистісного спілкування позбавляє і педагога, й дитину можливості обміну почуттями, думками, ставленням, досвідом. При цьому **дорослий втрачає можливість пізнавати потенціал дитини, її внутрішній світ**, а отже, **ефективно спрямовувати її індивідуальний розвиток**. Завважимо: суб'єкт-суб'єктні взаємини значущі не тільки для дитини, а й для педагога, оскільки природне і невимушене спілкування ціннісно збагачує обох учасників, дає їм емоційне задоволення. Коли ж кожна дитина радіє зустрічі зі своїм вихователем, відкриває йому свої почуття, прагнення, ділиться з ним мріями, думками – це і є головним показником успішності його професійної діяльності.

Ще один з аспектів проблеми – недостатня увага вихователів до розвитку дружніх взаємин між дітьми, які спонукали б їх до самостійної комунікативно - мовленнєвої діяльності. Це призводить до обмеження кола однолітків, з якими в дитини налагоджуються товариські взаємини. Тож і виходить, що вона почувається самотньо, перебуваючи серед ровесників.

Резюмуємо: недостатня увага до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей негативно позначається як на самій діяльності, її розвитку, так і на емоційному благополуччі дитини, її самопочутті під час перебування у садку.

Своєрідність дитячої комунікації

Сформована комунікативно-мовленнєва діяльність – це мотивована життєвими потребами діяльність, через яку дитина виражає та пізнає себе й світ, передає певний зміст, впливає на дорослих і однолітків, які її оточують, отримує потрібну їй інформацію, допомогу, увагу, співчуття. У спілкуванні з дорослим дитина опановує культуру мовлення й спілкування: навчається не перебивати співрозмовника, враховувати його вік, досвід, користуватися прийомами впливу на партнера у діалозі, вживаючи слова ввічливості, зосереджувати на темі розмови, говорити правильно. Індивідуальна комунікативно - мовленнєва взаємодія дорослого з дитиною – найефективніша форма організації та розвитку комунікативно – мовленнєвої діяльності дитини на початкових етапах її становлення.

Формування комунікативних уявлень і вмінь

В організованій діяльності дитина навчається орієнтуватися у таких важливих **складових комунікативної взаємодії**:

- у ситуації спілкування – визначає для себе комунікативно-мовленнєве завдання, яке має розв'язати ;
- в умовах комунікативно-мовленнєвого завдання, поставленого перед нею дорослим, - здійснює у відповідь мовленнєву дію;
- у співрозмовникові – вона або довіряє дорослому й вступає з ним у контакт, або не довіряє і відмовляється від спілкування;
- у використовуваних співрозмовником невербальних засобах – розрізняє за ними його емоційний, фізичний стани;
- у просторових і часових умовах спілкування – враховує, де й коли відбувається взаємодія;
- у соціальних взаєминах – розуміє та реалізує соціально очікувані ролі.

Комунікативно - мовленнєву діяльність старших дошкільників

можна визначити як мотивовану, довільну, продуктивно – творчу, самостійну, інтеракційну, власне дитячу діяльність, зумовлену потребами й запитамі дитинства і спрямовану на встановлення та підтримання контактів, взаємодії з дорослими й однолітками, в процесі якої діти розв'язують різноманітні завдання. Наголошуємо на важливості організації самостійної комунікативно – мовленнєвої діяльності старших дошкільників.

Особливості організації комунікативно – мовленнєвої діяльності (КМД) старших дошкільників.

Організовуючи КМД дітей, вихователь водночас розв'язує навчально-розвивальні та виховні завдання. **Розвивальні завдання** охоплюють сферу комунікативних мотивів і форм спілкування з дорослими й однолітками; розвиток комунікативних якостей (відкритість, товариськість, доброзичливість) та комунікативних здібностей особистості. **Виховні завдання** орієнтують на налагодження дружніх взаємин між дітьми; формування у них гуманного, толерантного, ввічливого ставлення до дорослих і однолітків; поваги, інтересу до співрозмовника; ініціативної та діалогічно активної позиції у спілкуванні; культури мовлення, спілкування.

Навчальні завдання спрямовані на формування мовленнєвої, комунікативної компетенцій.

Оскільки КМД є інтеракційною (інтеракція - безпосередня міжособистісна взаємодія, найважливіша особливість якої – здатність людини «приймати на себе роль іншої») за своєю природою слід приділяти особливу увагу **навчанню дітей налагоджувати взаємодію** – формування вміння: слухати й чути співрозмовника, враховувати його думки, пропозиції, інструктувати одне одного, координувати взаємні дії, висловлюватися з власної ініціативи та у відповідь, ставити запитання, надавати емоційну підтримку, пояснювати свою позицію, використовуючи такі прийоми, як уточнення, доповнення мовленнєвого висловлювання тощо. Доцільно проводити тематичні заняття комунікативного спрямування. Структура такого заняття:

1. Початок заняття – початок спілкування (зустріч, знайомство або контакт).
2. Хід заняття – спілкування (розв'язання проблемних запитань відкритого типу: «Щоб ти сказав, опинившись у такій ситуації?»).
3. Підсумок заняття – завершення спілкування.

На такому занятті, як і на будь-якому іншому, важливо з самого початку створити невимушену атмосферу і підтримувати позитивний контакт з усіма учасниками. Тут стануть у пригоді відповідні **прийоми**.

Тепла зустріч. Вихователь вітається з кожною дитиною, лагідно звертаючись до неї на ім'я, знаходить для кожного пестливе слово. Діти вітаються з педагогом і одне з одним.

Зміна комунікативних ролей. Вихователь звертається до дітей із запитаннями – ті шукають відповіді, й навпаки: діти запитують – вихователь відповідає.

Зворотний зв'язок. Діти пригадують найцікавіше для себе з розповіді вихователя: слово, вислів, інтонацію, епізод, образ; відповідають на запитання одне одного за змістом повідомленої інформації; уточнюють, коментують відповіді однолітків; по черзі виконують роль ведучого полілогу, наприклад адресують своє запитання, міркування, пояснення конкретному учасникові, обирають наступного оповідача.

Вільний вибір засобів. Щоб підтримати комунікативну активність, ініціативу неговірких, замкнених дітей вихователь створює умови, за яких вони самі обирають комунікативні засоби (вербальні, невербальні) для передачі свого повідомлення, ставлення, емоційного стану.

Види діалогу

Організуючи комунікативно - мовленнєву взаємодію з дітьми в різних сферах їхньої життєдіяльності, вихователь пропонує різні види діалогів, які мають задовольнити потреби, інтереси дітей.

- У повсякденному спілкуванні він організовує та проводить з дітьми *комунікативний діалог або полілог*.
- В особистісному спілкуванні з дитиною незамінний *інтимно – особистісний діалог*.
- Створюючи ігрові комунікативно – мовленнєві ситуації, організовуючи дозвілля дітей, вихователь вдається до *ігрового діалогу*.
- *Діловий діалог* допомагає вихователеві налагодити ділову співпрацю з дітьми та дітей між собою у спільних видах діяльності.
- Для керівництва пізнавальною навчально – мовленнєвою діяльністю дітей традиційно використовують *навчальний діалог*.

Організуючи КМД вихованців як власне дитячу, слід задіювати реалії життя дітей. Щоб цей вибір був успішним, варто дослухатися до того, про що розмовляють між собою діти під час вільного спілкування, аналізувати, як вони реагують на запропоновані завдання. Наприклад, поміркувати, як допомогти курчатку, що заблукало в лісі, сучасний дошкільник, не вагаючись, радить: « Викликати службу порятунку!». Як бачимо, сучасні умови життя з його можливостями, особливостями соціальних взаємодій звичні й зрозумілі для дитини. Саме тому так важливо вчити її взаємодіяти, спілкуватися в реальних умовах сьогодення, наближаючи ігрові мовленнєві ситуації до сучасних соціально – побутових умов.

Проте не забувайте: незмінними мають залишатися загальнолюдські й національні цінності спілкування – довіра, відвертість, чесність, безкорисливість, милосердя, турбота, вдячність, вірність слову, доброзичливість, товариськість. Тож, нехай з ініціативи вихователя

рятівники виявляються безкорисливими та милосердними, а курчатко – ввічливим та вдячним.

У повсякденному житті КМД можна організувати через індивідуальне комунікативне доручення, що допоможе налагодити взаємодію між дітьми, залучити до спілкування менш активних вихованців. Так, у ранкові години варто привітати перших дітей, провести з ними коротку розмову, поставивши кілька запитань про їх справи, настрої тощо. Звісно, кожний вихователь конкретизує такі запитання, виходячи з індивідуальних особливостей підопічних. А потім можна доручити цим дітям привітати кожного наступного вихованця, який завітає до групи. По закінченні ранкового прийому розпитайте ваших «комунікативних помічників» та інших дітей, чи сподобалося їм, як їх привітали, акцентуйте увагу на доброзичливості, відкритості, гостинності товаришів. Добре було б, якби такі ранкові привітання стали в групі традицією.

КМД старших дошкільнят тісно пов'язана з ігровою. Тому слід подбати **про створення атмосфери комунікативно – емоційної ігрової спільності:** формувати ігрове партнерство, навчати дітей узгоджено взаємодіяти з усіма учасниками гри. Ще, обов'язково треба **відводити час для вільного міжособистісного спілкування**, створювати умови для організації дітьми самостійної комунікативно – мовленнєвої діяльності. У просторі групи бажано виділити місце, де вихованцям буде зручно обговорювати події їхнього життя, обмінюватися враженнями, «секретами» й, за потреби, усамітнюватися.

Організовуючи КМД дітей таким чином, ми реалізуємо головний **принцип дошкільної освіти - принцип дитиноцентризму**, а відтак забезпечимо сприятливі умови для розвитку особистості та індивідуальності кожного вихованця.